Հիմայ, պարոն խմբագիր, տեսնում էք թէ որքան հեռի են իրերի ճշմարիտ դրութիւնից պ. Կ. Կ. նկատողութիւնները և որքան մեղանչում է նա հասարակական գործի դէմ, հանդէս դուրս գալով այդպիսի գործերին ամենից քիչ հարկաւորն ամենից քիչ ձեռնտու անճշտութիւններով.

Խաչատուր Քալանթարեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պ. Բաֆֆիի Ագուլիսից գրած նամակը «Մշակի» մէջ կարդալուց յետոյ, պ. Երիցեանը հեռաքրքրվեց տեսնել այն թերթիկը, որ մեր աշխատակիցը մեզ ուղարկել է և որի վրա կայ բացատրութիւն բևեռագրերի. Պ. Երիցեանի կարծիքով այդ թերթիկի վրա գտնված գրութիւնը սեպաձև տառեր չեն, այլ մի տեսակ ծածկագրութիւն են. Մենք մեր կողմից համեմատեցինք այդ նշանները հայր Սարգսեանի «Տեղագրութիւնք» գրքի մէջ գտնված Վանի բևեռագրերի հետ և համոզվեցինք որ թերթիկի վրա եղած նշանները ոչ մի նմանութիւն չունեն Վանքի սեպաձև տառերի հետ.

Մեզ գրում են Պարսկաստանի Թավրիզ քաղաքից հետեւեալը. «Սեպտեմբերի 26-ին այս կողմերում եղանակը յանկարծ ցրտեց և ոչ միայն լեռները, այլ և դաշտերը ծածկվեցան ձիւնով. Դեռ չը քաղված հաղոդի այգիները, բրինձի հունձքը և չը հաւաքված շատ մշակութիւններ մնացին թանձր ձիւնի տակ. Նոյն օրում գնացող տեղերում բքաբեր փոթորիկներ էին պատահել, քարավանների անասունները և մարդիկ սառել էին.»

ՇԱՄԱԽՈՒՑ ստացանք 40 ռուբլի, բաժանորդագին «Ժուրնալ դ'Օրիան» լրագրի, հետեւեալ անձինքներից. Աղ-բէկ Լալայեանց, Գէորգ Կաճկաճեան, Միքայէլ Ներսիսեան, Միքայէլ բէկ Աւշարեան, Ադ. Տէր-Սահակեան, Խրիստաֆոր Նազարեան, Ղահրաման Մէլիք-Մուրատեան, Զահանկիր Թառահեան, Առաքել Օսմանցեվ, Աստուածատուր Գալուստեան, Միքայէլ Նազարեանց, Մարտիրոս Ղազարեան, Յարութիւն Տէր-Եսայեան, Աբրահամ Քասպարեան, Ալէքսանդր Նաջարեանց. Առաջվայ 1,000 ռուբլ 13 կոպ. բաժանորդական գումարի հետ, կանի 1,040 ռուբլ 13 կոպէկ.

Դարձեալ կրկնում ենք մեր բաժանորդներին, որոնք դեռ չեն վճարել «Մշակի» անցեալ և այս տարվայ բաժանորդագինը, որ չուտով հասցնեն խմբագրութեանը իրանց վրա մնացած պարտքը.

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ մեզ գրում են որ այդտեղի արքունական երկդասանեան ուսումնարանի տեսուչը տեղափոխվում է Երեւան. Ամենքը հաւատացած են որ այդ դպրոցը կարող էր աւելի առաջադէմ լինել մի այլ տեսչի ձեռքում. Մինչև անգամ գիւղական միդասանեան դրպրոցներ, ինչպէս, օրինակ, Բարալէթի գիւղի դպրոցը, աւելի առաջադէմ են, քան թէ վերև յիշված ուսումնարանը.

ԴՇԼԱՐԻՑ մեզ գրում են. «Այստեղի կլուբը լաւ դրութեան մէջ չէ. Արդէն վեց ամիս է բուֆէտ չունի. գիշերները ձուաձեղից աւելի ոչինչ չէ կարելի ստանալ. Ընթերցարանում կարդալ անհնարին է, որովհետև անդամները փոխանակ կարդալու, հաւաքվում են սենեակում և բարձր մասլահաթներ են անում. Ասում են որ այս ձմեռվայ համար բաւական մեծ գնով հրաւիրված է լաւ երաժշտութիւն. Զարմանալի բան. ուտելու բան չը կայ, իսկ երաժշտութիւն են հրաւիրում, չը նայելով որ կլուբը մեծ պարտքերի տակ է ընկել.»

Երկկ տպեցինք պ. Երիցեանի դասախօսութեան պրոգրամը. Պարոնը կարդալու է իր դասախօսութիւնը հայերէն լեզուով, Արծրունու թատրոնում, չորեքշաբթի և ուրբաթ օրը առաջիկայ շաբթին և նոյնպէս չորեքշաբթի և ուրբաթ օրը հետեւեալ շաբթին.

ՍՂՆԱԽԻՑ ստացանք 25 ր. 40 կ. բաժանորդագին «Ժուրնալ դ'Օրիան» լրագրի, հետեւեալ անձերից. Ստեփաննոս աւագ քահ. Տէր-Ստեփանեան, Սարգիս Մուսեան, Սարգիս Շահվերդեան, Абрамъ Моисѣевичъ Крынскій, Марія и Станиславъ Дейнаровичи, Ղազար Յարութիւնեան, Սերգէյ Պետրիաշվիլի, Թէդո Ճամիաշվիլի, Միխա Խոչիտաշվիլի, Դաթիկո Բակալաշվիլի, Իվանէ Կալաշվիլի, Գրիգոր Զիգինեան, Ղազար Նօնեան, Սարգիս Նօնեան, Յարութիւն Օթարեան, Նիկողայոս Օնանեան, Յակոբ Փիրալեան, Յովհաննէս Շլահամեան, Եագոր Լիսինեան, Յարութիւն Սարգիսեան, Աստուածատուր Լիանոզեան, Ստեփան Եագորեան, Արէջ Շահվերդեան, Աստուածատուր Ամիրխանեան, Կոնստանտին Յարութիւնեան, Давидъ Михайловичъ Зейдаловъ, Սիմէոն Ազարեան. Ընդամենը 25 ռուբլ 40 կոպ., իսկ առաջվայ բաժանորդական գումարի հետ անում է 1065 ռուբլ 53 կոպէկ.

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԼԻԱ

Պարնելին կալանաւորելու մասին լուրը ստացվեցաւ Լօնդօնում հէնց այն րոպէին, երբ Գլադստօն Լօնդօնի քաղաքային վարչութեան մէջ ընդունում էր քաղաքի ներկայացուցիչների ուղերձը. Նա պատրաստվում էր մի ճառ արտասանել, երբ նրան յանձնեցին հեռագիրը. Հեռագիրը կարդալուց յետոյ Գլադստօն հաղորդեց ժողովին, որ կալանաւորման միութեան առաջնորդը կալանաւորված է. Ժողովը բարձրաձայն „կեցցէով" պատասխանեց. Այդ ժամանակ Գլադստօն ասաց հետեւեալը. «Այն մարդու կալանաւորելը, որ ամենից շատ աշխատում էր ընդհատել օրէնքի ոյժը և գործերի այնպիսի դրութիւն ստեղծել, որ կարող էր վերջանալ իրլանդական ժողովուրդը անիշխանութեան զոհ դարձնելով, առաջին քայլն է օրէնքը, կարգապահութիւնը, սեփականութեան իրաւունքը և պատուութիւնը Իրլանդիայի մէջ պաշտպանելու համար և յայտնի է, որ պրանք քաղաքական կեանքի և քաղաքակրթութեան առաջին տարրերն են. Մենք յոյս ունենք, որ այժմ իրլանդական ժողովուրդը, որոնք ազգաբնակութեան մեծամասնութիւնն են կազմում, կը համաձայնեն գործադրել կալուածական նոր օրէնքը. Այն մարդիկ, որոնց դէմ մենք մաքառում ենք, աշխատում են օրէնքի և ժողովրդի մէջ կանգնել և ժողովրդին իրանց տեսակէտից հասկացնել օրէնքներ վայելելու բարօրութիւնը. Մենք իրլանդական ժողովրդից երկիւղ չունենք կրում. Մենք վախենում ենք, որ յայտնի անձինք չը վարակեն այդ ժողովրդին, վախեցնելով նրան և ստիպելով հրաժարվել իր սահմանադրական իրաւունքներից. Մենք Իրլանդիայի տեղական ինքնավարութեան դէմ ոչինչ չունենք և ես ուրախութեամբ կողջունեմ այդ քայլը, միայն թէ նա չոչնչացներ պարլամենտի բարձր իշխանութիւնը». Պարնելին կալանաւորելը խիստ տպաւորութիւն գործեց Լօնդօնի բոլոր շրջանների վրա և շատերը հաւանում են այդ կարգադրութիւնը. Մինչև անգամ „Pall-Mall-Gazette", որ մինչև այժմ ընդդէմ էր սոսիպոդական օրէնքներին, նկատում է, որ Գլադստօնի յայտնութիւններից յետոյ Լիդսի մէջ Պարնելի կալանաւորութիւնը անհրաժեշտ էր. Կառավարութիւնը մի շարք միջոցների է ձեռնարկել կալուածական նոր օրէնքը Իրլանդիայի մէջ գործադրելու համար.

Հոկտեմբերի 5-ին Կլերկվելլինի մէջ մի ժողով կայացաւ, որին մասնակցում էին 4000 անդամներ. Ժողովը բողոքեց Պարնելին կալանաւորելու դէմ. Իրլանդիայի մի քանի այլ տեղերումն էլ նշանաւոր անկարգութիւններ են պատահել. Մալլօի մէջ ամբոխը քանդեց այն անձանց խանութները, որոնք Պարնելին կալանաւորելու պատճառով չը փակեցին իրանց խանութները. Կառավարութիւնը նախազգուշական միջոցներ է գործադրում, որպէս զի Իրլանդիայի մէջ ապստամբութիւն չը սկսվի. Իրլանդիայի մէջ եղած զօրքերի բոլոր օֆիցերները ծառայութեան են հրաւիրված. Դուբլինի զօրքերը ուժեղացրած են և հրաման են ստացել չը հեռանալ զօրանոցներից. Բանտերի պահապան զինուորներին օգնութիւն է հասցրած. Պահապանների թիւը աւելացրած է.

ՖՐԱՆՍԻԱ

Հոկտեմբերի 13-ին կայացաւ Ֆրանսիական մինիստրների խորհուրդը, որի ժամանակ ոչ մի վճիռ չը կայացաւ. Մինիստրները սպասում էին Գամբետտայի և Գրեվիի տեսութեան հետեւանքներին. Խորհրդից յետոյ Ժիւլ Ֆերրի ուղեւորվեցաւ Գրեվիի մօտ և յայտնեց նրան, թէ մինիստրները պատրաստ են հրաժարական տալ, հէնց որ Գրեվի այդ բանը կը ցանկանայ. Այդպիսով Գրեվի կարող էր ազատ բանակցել Գամբետտայի հետ. Ժիւլ Ֆերրի դրանից առաջ տեսել էր Գամբետտային և նրա հետ ունեցած խօսակցութիւնը պատմել էր հանրապետութեան նախագահին. Այդ պատճառով Գրեվի հրաւիրեց Գամբետտային Ելիսեան պալատը և նա հասաւ այնտեղ հէնց այն րոպէին, երբ այնտեղից դուրս էր գալիս Ֆրանսիական դեսպանը Բերլինում. Գամբետտային պաշտօնապէս չառաջարկվեցաւ նոր մինիստրութիւն կազմելու մասին, բայց համաձայնութիւն կայացաւ այդ գործի յանձնելու ժամանակի վերաբերութեամբ. Պետական այդ երկու գործիչների խորհրդակցութիւնը ցոյց տուեց, որ Գամբետտայի կառավարչական նախագիծը Գրեվիի հայեացքներին ընդդէմ չէ. Գամբետտա, հասկանալով այժմեան մինիստրութեան դժուար դրութիւնը, այնու ամենայնիւ խորհուրդ տուեց Գրեվիին ազգային ժողովների գումարվելուց յետոյ նշանակել նոր մինիստր-նախագահ և թոյլ տալ նրան, որ ազատութեամբ ընտրէ իր օգնականներին պատգամաւորների ժողովի մեծամասնութեան արամադրութեան համեմատ. Գրեվի պատասխանեց, որ այդ խորհուրդը համապատասխանում է նրա սեփական դիտաւորութիւններին, որ նա ինքը խոստովանում է ապագայ կառավարութեան միակերպութեան և ազատութեան անհրաժեշտութիւնը. Գամբետտայի „Voltaire" լրագիրը նկատում է, որ այդ տեսութիւնը սկզբնական համաձայնութեան բնաւորութիւն ունէր. Գործերը մի քանի ժամանակ այժմեան դրութեան մէջ կը մնան, որովհետև հարցը օրինաւոր կերպով մեկնելու համար դեռ ևս մի քանի տեսութիւններ են հարկաւոր Գամբետտայի և Գրեվիի մէջ. „Paris" լրագրի խօսքերի համեմատ, որի խմբագիրը Գամբետտայի բարեկամ է, տեսութեան ժամանակ չէ խօսվել անյապաղ նոր մինիստրութիւն կազմելու մասին. „Տեսութենից երեք օր առաջ, գրում է այդ լրագիրը, Գրեվի մի նամակով խնդրեց Գամբետտային այցելել իրան գործերի դրութիւնը ընդհանրապէս քննելու համար. Գամբետտա իսկոյն ընդունեց այդ հրաւէրը. Խօսակցութիւնը վերջին ընտրութիւնների պատճառով ստեղծված դրութեան մասին էր. Գրեվի խոստովանում էր այդ ընտրութիւնների առաջադէմ բնաւորութիւնը և չափաւոր վերանորոգութիւնների անհրաժեշտութիւնը—Հասկանալի է, նկատել է Գրեվի, որ Ֆրանսիան ցանկանում է այդպիսի քաղաքականութեան հետևել և նա պէտք է իրագործվի այն մարդուց, որ առաջարկել է այդ քաղաքականութիւնը և նրա մշտական պաշտպան է եղել.» Գրեվիի „La Paix" լրագիրը նկատում է, որ խօսակցութիւնը նոր մինիստրութեան մասին էր առանց դատողութիւն տալու պրոգրամի վերաբերութեամբ.

Լրագիրները անդադար մանրամասներ են հաղորդում Գրեվիի և Գամբետտայի տեսութեան մասին. Տեսութիւնը չափազանց բարեկամական եղել և նրա ժամանակ խօսվել է նոյնպէս և արտաքին քաղաքականութեան վերաբերութեամբ. Գերմանիայի մասին Գամբետտա ասել է, որ նա ոչից մինչև գլուխ զինաւորված է.» Ներքին հարցերի վերաբերութեամբ պետական այդ երկու գործիչներն էլ միատեսակ կարծիքներ են յայտնել. Փարիզի մէջ սպասում են լորդ Գրենվիլին, որ աշխատում է անգլո-ֆրանսիական դաշնակցութիւն կազմել երեք կայսրների դաշնակցութեանը ընդդիմադրելու համար.

Այդ նախագծի մասին վաղուց խօսում են, բայց նրա իրագործվելը կասկածելի է. Այդ դաշնակցութեան կուսակիցները մեծ յոյս են դնում Գամբետտայի մինիստրութեան վրա, մանաւանդ որ Գամբետտա մտադիր է անձամբ ուղղութիւն տալ Ֆրանսիայի արտաքին քաղաքականութեանը. Թէ որքան մեծ յոյսեր են դնում Գամբետտայի մինիստրութեան վրա, կարելի է դատել այն հանգամանքից, որ Փարիզի բօրսան իսկոյն բարձրացրեց իր տրամադրութիւնը, հէնց որ տեղեկութիւն ստացաւ, թէ Գամբետտա հրաւիրված է Գրեվիի մօտ. Այդ օրը բոլոր արժէթղթերի գները բարձրացան. Առհասարակ ամենքը Գամբետտայից շատ են սպասում, գուցէ աւելի, քան թէ նա կարող է անել.

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՑԻՑ

Կ. Պոլիս, 4 հոկտեմբերի 81

Բանակցութիւններն կը շարունակվին պետանաց և Բ. Դրան միջև Հայաստանի բարեկարգութեանց համար, բայց դժուար է ճիշտ իմանալ թէ ինչ հիմերու վրայ. Դեսպանք հարկադրեալ են, եւրոպական զանազան հարցերու պատճառաւ, քաղցրութեամբ վարուիլ Բ. Դրան հետ. «Լէվանդ Հերալտ» որ սերտ յարաբերութիւններ ունի Անգլիոյ դեսպանատան հետ, յայտնի կերպով այս միտքը կը բացատրէր թէ՝ տէրութեանց ներկայացուցիչք պիտի չը բանեցնեն Բ. Դրան վրայ ո և է ճնշում հայկական խնդրոյ համար, այլ պիտի բաւականանան բարեկամական յորդորներով. Եւրոպական տէրութիւններն որք կը զբաղին այսօր գլխաւորապէս չէ թէ հայկական խնդրով, այլ Արեւելքի ապագայ կազմակերպութեան հարցովը. հաւանական է որ Հայաստանի համար ունենան այնպիսի դիտաւորութիւններ, որք տարբեր ըլլան մեր յուսացածներէն... Բայց ինչ որ ալ ըլլայ ապագան առ այժմ Կ. Պոլսոյ մէջ ամենուն ուշադրութիւնը գրաւած են Թիւրքիոյ գանձային բարեկարգութեանց և 61-րդ յօդուածի գործադրութեան խնդիրներն. 61-րդի գործադրութեան առթիւ այս օրերս հրապարակ ելաւ վերտին այն լուրը թէ՝ կառավարութիւնը Հայաստան պիտի խրկէ լիազօր քննիչ մը կամ թէ լիազօր բարեկարգիչ մը. «Լէվանդ Հերալտ» և «Ֆառ դիւ Պոսֆոր» կը գրեն ամենէն աւելի այս լուրին վրայ. «Լէվանդ» կը հաստատէր լիազօր պաշտօնէի մը Հայաստան խրկուելուն լուրը և կը ծանուցանէր թէ այս պաշտօնին նշանակուած է Ղազի Ահմէտ Մուխթար բաշան. —«Ֆառ» մերթ անհիմն կը յայտարարէ Հայաստան լիազօր պաշտօնեայ մը խրկուելուն լուրը, և մերթ կը հաստատէ. վերջին պարագայիս մէջ կը ծանուցանէ թէ Տատեան Յարութիւն պէյ պիտի լինի այդ լիազօր պատուիրակը. Իրարու հակառակ այս լուրերու մասին մենք հետևեալ